

Torsdag med THORS

10.6.-82

Namn på orter i när och fjärran, tårarnas tisdag och ordet ostädig är det som prof. Thors talar om i dag. Han tycker inte om det här med städig och ostädig, det är finlandssvenska provinsialismer som vi inte skall använda.

Strasbourg och Strassburg är väl en smakfråga; tyskan spelar fortfarande en stor roll i staden.

En annan grupp av namn utgör väl inget problem längre. De har avskaffats genom beslut av de officiella myndigheterna i landet. Men de hör hemma i historisk text: det är naturligt att skriva t.ex. "Tolstoj bodde det året i S:t Petersburg" och "I Ibsens skådespel tycker man sig stundom se gestalter från hans samtids Kristiania" — "Oslo" (som infördes 1925, ganska långt efter Ibsens död) vore fel i sammanhanget.

Slutligen nämner den skrivande vissa namnformer på orter i Finland såsom **Lappo, Alavo, Storkyro, Lillkyro och Vindala**. Samtliga har ju historisk hävd i svensk text hos oss och finns upptagna som rekommenderade former i den senaste upplagan av "Svenska ortnamn i Finland (1963)". Det finns ytterligare ett skäl att rekommendera användningen av **Lappo, Storkyro och Lillkyro**: de brukas flitigt i nutidens svenska (det heter ju t.ex. alltid "Lappo stift" och formerna **Storkyro** och **Lillkyro** är i flitig användning i närliggande svenska kommuner). — En ny upplaga av listan "Svenska ortnamn i Finland" är under förberedelse; det skall bli intressant att se, om inställningen till former som **Alavo** och **Virdois** eventuellt är en annan där; i upplagan 1963 rekommenderas de, och jag själv har alltid brukat dem.

Ett påpekande beträffande dymmelveckans namn har gjorts av en man som vuxit upp i Vasa. Han har hört **mulenmåndag** och det är inte okänt för mig. Däremot är jag lite förvånad över **tårarnas tisdag** för "tränötisdag" (dvs "trantisdag" i högsvensk tolkning). Har männro någon kombinerat **träno** med tyskans **Tränen** "tårar"? (Det verkar nästan så, och jag tror inte **tårarnas tisdag** kan påträffas i folklig tradition.)

En frågande i sydvästra Finland har med förvåning reagerat på ordet **städig**, som han påträffat i en landsortstidning.

Jag förstår och delar hans förvåning. Det skall sägas att också **ostädig** numera är att betrakta som en (finländsk) provinsialism; allmänt svenskt är **ostädad** "nerskräpad". Jag ställer mig tämligen negativ till "städig" (= städad, snygg); i våra finlandssvenska sammanhang förefaller det alltför lätt kunna förväxlas med vårt allmänna "ostädig", och jag tycker inte det säger någonting annat än **städad**.

Carl-Eric Thors

En insändare har behandlat vissa namnformer som man kan känna sig tveksam inför. I mycket är jag ense med honom. Ingen som brukar svenska språket lär ha något mot att i svensk text skriva former som **Florens** och **Venedig**, trots att många är väl medvetna om att de italienska namnformerna lyder **Firenze** och **Venezia**, former som givetvis är att rekommendera i adresser på brev osv.

Något annorlunda kan det vara med namn som **Danzig** och **Warschau**. På polska heter de två städerna **Gdansk** och **Warszawa** — former som går att uttala på svenska och som väl faktiskt förekommer i svenskt tal. (Dock tror jag det är få som direkt utdömer de traditionella, från tyskan inlånade formerna.) Ett fall som skall beröras helt kort i det här sammanhanget är **Lwów** (ty. **Lemberg**), som jag i en tidigare spalt av misstag uppgav ligga i Polen — staden tillhör Sovjetunionen.

Ett fall som man kan tveka om är **Strasbourg**. Traditionellt har staden ju benämnts med det namnet, men man ser nu ganska ofta formen **Strasbourg**, som är den franska och följaktligen officiell. Valet mellan

av en partidag nyligen: "Förnöjsamheten bara strålade".

Om man läser uttrycket så måste man onekligen tänka: "De var tydligen nöjda med det lilla de fick, vare sig av andlig eller materiell spis!" **Förnöjsamhet** innebär att någon är tillfreds med litet, har små anspråk. Det är klart fel i det citerade sammanhanget. Vad som behövs är givetvis ett ord som säger att deltagarna var nöjda, belåtna eller tillfreds. Jag föreslår **belåtnhet** eller **tillfredsställelse**.

Carl-Eric Thors

17.6.82

Torsdag med THORS

MUNTUR är ett behändigt ord — men tyvärr hör det inte hemma i svenskan och bör därför undvikas. Manar professor Thors som nu i vanlig torsdagsordning får — nej, inte muntur, men väl ordet, för en utläggning kring detta ord och några frågor som läsarna önskat få klarhet i.

Det är som känt allmänt att börja en sats med **som om**, när man anger en jämförelse med något tänkt: **som om han vore sjuk**. En insändare undrar över en motsvarande konstruktion med bara **som**: "Det var som han ville utplåna minnet av gångna olyckor."

Konstruktioner med enbart **som** i betydelsen "som om" förekommer faktiskt ibland, också hos kända författare. Enligt mina iakttagelser är dock omvänd ordföljd efter **som** vanlig i dylika fall: "Det var som ville han utplåna minnet..." **Som** är ju ett ord med många olika användningar och jag tycker det är en fördel att kunna särskilja tänkta jämförelser genom att börja satser med **som om**.

Många finlandismer har gamla rötter, andra kan på goda grunder antas vara ganska nya. Till de nya orden hör säkerligen **taltur** och **muntur**. Båda två är numera rätt vanliga, åtminstone i dagens svenska i södra Finland. Vissa omständigheter

heter tyder ganska bestämt på att orden är relativt nya; de finns t.ex. inte i Bergroths stora verk "Finlandssvenska" från 1917.

De bägge orden är direkta översättningar av finskans **puheenvuoro, suuvuoro**. Hur skall de orden återges på god svenska? Jag skall ge några exempel:

Mycket vanliga är uttryck av typen "X. pyysi puheenvuoron". För det finns det ett välkänt uttryck på svenska: **X. bad om ordet**.

Vanliga är också uttryck där "puheenvuoro" motsvaras av **inlägg** eller **anförande**. **Inlägg** för genast tanken till diskussioner och debatter, t.ex. "P. framhöll i sitt kritiska inlägg i diskussionen". **Anförande** som motsvarighet till "puheenvuoro" har vi t.ex. i "S. yttrade i sitt väl förberedda anförande att...".

Ordet **taltur** är ren och skär översättning och hör inte hemma i svenskan. Det gör inte ordet **muntur** heller, som väl på den som inte känner ordet gör ett komiskt intryck, som det gjort och gör på mig. När det hos oss heter "Jag hade så gärna sagt något, men jag fick inte muntur", så uttrycks det i vanlig svenska med "men jag fick inte en syl i vädret" — eller, om man inte vill använda det välkända bildliga uttrycket, "men jag fick inte ett ord med i laget".

Kort sagt: varken "talturer" eller "munturer" hör hemma i svenskan, men det finns förvisso ord och uttryck som återger de båda finska orden.

Till rent svenska problem förs vi av en fråga som gäller ordet **förnöjsamhet** som förekom i ett referat